

Josef OPATRŇÝ, *Amerika prezidenta Granta*, Praha, Karolinum, 2019, 431 s.

V roce 2019 vydala Univerzita Karlova prostřednictvím svého nakladatelství Karolinum knihu s názvem *Amerika prezidenta Granta*. Autorem publikace je přední český historik Josef Opatrný. Tohoto doyena (nejen) české iberoamerikanistiky zřejmě není nutno dlouze představovat. Opatrný se věnuje americkým dějinám již několik desítek let a má na svém kontě dlouhou řadu odborných i populárně naučných textů a knih, které se zaměřují na dějiny daného regionu. Jako jeden příklad za všechny uvedme alespoň knihu *Válka Severu proti Jihu*, jež poprvé vyšla již v roce 1986, tedy v době, kdy drtivá většina (tehdy ještě) československé veřejnosti čerpala informace o americké občanské válce přinejlepším z románů Margaret Mitchellové.

A právě z událostí americké občanské války ve své podstatě vychází i kniha, jež je předmětem této recenze. Bez událostí války Severu proti Jihu by se totiž Ulysses S. Grant bezpochyby nikdy nestal prezidentem Spojených států. Dvě volební období Grantova prezidentství přitom patří k nejzajímavějším etapám amerického 19. století. Ať už v pozitivním, či negativním slova smyslu. USA v dané době zaznamenaly nebyvalý ekonomický rozmach. Rostl průmysl, železnice se stala jedním z klíčových odvětví (ne náhodou je na obálce recenzované knihy vyobrazena lokomotiva – symbol Grantovy éry). Do Ameriky proudily zdánlivě nekonečné přívaly přistěhovalců, aby se tyto převalily přes východní část USA a pokračovaly dále na Západ v touze kolonizovat, budovat a tvořit. Éra ale měla i své stinné stránky. Ve státech bývalé Konfederace pokračovala éra tzv. Rekonstrukce, která spíše, než že by zacelila rány vzniklé občanskou válkou, měla za následek pravý opak. Rovněž zmíněné „dobývání Západu“ s sebou neslo stále častější a mnohdy krvavé střety mezi bílými osadníky a původními americkými obyvateli. A v neposlední řadě je Grantova éra úzce spojena s korupcí a klientelismem, které v dané době prorostly až do nejvyšších pater americké politiky.

V přehledně zpracované bibliografické poznámce autor zevrubně popisuje své zdroje a práci s nimi. Poznámka je tematicky členěna tak, že čtenář má ihned přehled o tom, z jakých pramenů autor vycházel při zkoumání konkrétní problematiky, ať se jedná o ekonomiku, železnice, armádu nebo fenomén tzv. Rekonstrukce Jihu. Tento přístup je jistě užitečný zejména pro čtenáře, kteří se chtějí v budoucnu hlouběji zabírat některým dílčím tématem, jež je v knize zahrnuto. Vzhledem k tomu, že se Grantově éře čeští autoři dosud téměř nevěnovali, vychází autor výlučně z amerických zdrojů. Ve zmíněné poznámce prokazuje, že se v pramenech bezchybně orientuje. Drobná potíž pak může spočívat pouze v tom, že knihy, jež sloužily autorovi za zdroj informací, jsou většinou staršího data vydání, přičemž většina z nich vyšla v 60., 70. a 80. letech 20. století. Vždy se ale jedná o práce nezpochybnitelné kvality.

Kniha je členěna velmi přehledně. V úvodním bloku nazvaném *Hluboké rány a velké možnosti* (strany 26–74), se autor zaměřuje na období soupeření mezi Jihem, Severem a Západem, následnou občanskou válku nebo dobu Rekonstrukce. Vytváří tak plastický obraz země, do jejíhož čela se v roce 1869 Ulysses S. Grant, coby nově zvolený prezident, postavil. Tato kapitola je jednoznačně přínosná jednak kvůli historickému kontextu a pak také proto, že, jak již bylo uvedeno výše, to byla právě občanská válka, která z Granta udělala jednu z nejpoblárnějších osobností v celých Spojených státech (nebo přinejmenším v jejich severních oblastech).

Následuje blok kapitol s názvem *Občan a stát* (s. 74–107). Ten je velmi vhodně umístěn hned za úvodní kontextovou kapitolu, protože se zaměřuje zejména na politický systém USA, fungování státní správy, soudní soustavu a popis dalších aparátů. Čtenář tak získá vhléd do fungování americké státní mašinerie a snadněji tak pochopí, jak a proč mohlo (či nemohlo) dojít k událostem a procesům, jež jsou probírány v dalších pasážích. V závěru bloku se pak autor věnuje popisu života na západní periférii USA, tedy v místech, kde se moderní civilizace 2. poloviny 19. století dotýkala stále ještě divokých a zdánlivě nekonečných oblastí amerického Západu.

Blok *Nejblíž Evropě* (s. 107–198) je věnován dalšímu fenoménu americké 2. poloviny 19. století – urbanizaci, industrializaci a prudkému rozvoji velkých měst. Autor analyzuje všechny aspekty života v metropolích té doby. Jak již název bloku napovídá, je tato analýza dána do kontextu, v němž Opatrný upozorňuje na podobnosti, či naopak rozdíly v životech obyvatel New Yorku, Chicaga, Paříže nebo Londýna. Život v metropolích je popisován z různých úhlů, takže pozornost je věnována například také stravování, policejním složkám, práci Američanů ve městech nebo úrovni zdravotní péče.

Následující dvě části, *Tavící kotel* (s. 198–228) a *Jdi na Západ!* (s. 228–259), se zaměřují na dva fenomény, které spolu úzce souvisí. První část se věnuje imigraci do USA a druhá část z ní vyplývající se soustředí na kolonizaci Západu. V bloku věnovaném imigraci opět nechybí patřičný kontext, kdy se autor imigrantům věnuje ještě před tím, než vůbec doplují na americkou půdu. A to, když čtenáři přibližuje, odkud přicházeli, jaké byly jejich motivy a jak následně vypadal jejich příchod do USA. V části o kolonizaci Západu pak Opatrný čtenáři velmi detailně přibližuje, jakou podobu měl proces dobývání očima i toho nejposlednějšího pionýra, jak takový člověk cestoval, čím se stravoval a v čem tkvěla úskalí jeho podniku.

Ke kolonizaci Západu se váže i další část knihy, nazvaná *Nevlastní děti bílého otce* (s. 259–289). Ta je, jak již název napovídá, věnovaná původním Američanům, jejichž životní prostor byl stále více zmenšován pod tlakem nekonečných vln bílých přistěhovalců. Jestliže v předchozí části čtenář do detailu poznal svět imigranta, zde do (opravdu dechberoucích) podrobností poznává

svět původního Američana. Opatrný mapuje i takové dílčí prvky, jako je stravování, postavení ženy v rámci kmene, či způsob, jakým bojovníci lovili zvěř.

Blok *Ranče a farmy* (s. 289–327) je věnován dalšímu symbolu amerického 19. století – kovbojům. I zde platí to, co u předchozích pasáží. Část je zpracována velmi poctivě a s velkým zřetelem na detail. Nejedna fanoušek westernů si tak může ověřit, zda jeho představy o „Divokém západě“ odpovídají realitě, či zda byly utvářeny spíše bujnou fantazií všemožných romanopisců. Pokud lze o předchozích tematických blocích tvrdit, že autor věnuje velkou pozornost i těm nejmenším podrobnostem (což je rozhodně ku prospěchu knihy), kapitola o kovbojích jde v tomto směru ještě dál. Opatrný čtenáře seznámí nejen se životem šerifů nebo s fungováním dobových zemědělských strojů, ale zaměřuje se i na zbraně nebo odívání honáků dobytka, či na způsob, jakým byli kroceni divocí koně.

Autorova pozornost se ale nesoustřeďuje pouze na materiální a hmotnou stránku Grantovy éry. Proto je v knize blok s názvem *Nejen chlebem...* (s. 327–382). Ten mapuje hodnotový a ideologický svět člověka ve zkoumané době. Pozornost je věnována například náboženství nebo systému vzdělávání. Opatrný ale zabrousí i do světa mezilidských vztahů a přiblíží čtenáři, jak v Grantově éře například fungovala instituce manželství. Stejně tak do kultury, ať už té „velké“, jako je literatura nebo divadlo, či do té „malé“, lidové, do níž můžeme zahrnout kupříkladu sport.

Asi žádná kniha o éře prezidenta Granta by nemohla vzniknout bez samostatného tematického bloku, jenž by se věnoval železnici. V Opatrného knize se tak děje v poslední kapitole s názvem *Parní symbol technického pokroku* (s. 382–418). V ní autor přibližuje vznik, rozmach a fungování jednoho ze symbolů zkoumané doby. Zařazení takového bloku je jistě zcela na místě, protože díky němu má čtenář možnost naplno pochopit, jak zásadním způsobem železnice ovlivnila nejen život běžných Američanů, ale i směřování a vývoj země jako takové.

Hlavním přínosem knihy je bezesporu vyplnění pověstného „bílého místa“, jímž v rámci české historiografie a českého knižního trhu éra prezidenta Granta dosud byla. Samotný název je pak možná zbytečně málo ambiciózní. Laický čtenář by totiž mohl nabýt dojmu, že autor popisuje zejména politický vývoj v USA mezi lety 1869–1877. Spolu s rozsahem přes 400 stran by tak tento (mylný) dojem mohl některé čtenáře od knihy odrazovat. Kniha je ale mnohem více příspěvkem k dějinám americké každodennosti v 2. polovině 19. století než prací o politických dějinách. Ve skutečnosti se totiž politickým otázkám věnuje spíše okrajově. Velkým kladem je také řazení knihy do tematických bloků a kapitol. Čtenář si tak může libovolně vybírat témata, která jej zajímají a jiné pasáže naopak přeskočit, aniž by riskoval nesprávné pochopení textu. V práci rovněž najdeme desítky černobílých, ale i barevných fotografií

a obrazových reprodukcí. Nechybí ani dobová mapa Spojených států nebo tabulka chronologicky řadící nejdůležitější události dané doby. Amerika prezidenta Granta od Josefa Opatrného je tak bezesporu vítaným a velmi kvalitním zdrojem informací pro každého, kdo se třeba jen okrajově věnuje americkým dějinám v 2. polovině 19. století.

Petr Khás

Zurab KARUMIDZE – Mariam RAKVIASHVILI – Zaza SHATIRISHVILI (eds.), *Georgia's European Ways. Political und Cultural Perspectives*, Tbilisi: National Archives of Georgia, 2015, 225 s.

Gruzie, stát na rozhraní Evropy a Asie, dává v posledních letech výrazně najevo své evropské a západní aspirace, jejichž cílem je geopolitická emancipace od eurasijského Ruska, oslabeného rozpadem sovětsko-ruského impéria v roce 1991. Gruzínské akademické kruhy se proto zaměřují na analýzu gruzínských kulturních a intelektuálních dějin, přičemž zkoumají zejména interakci s Evropou a obecně západní civilizací. Jedním z výsledků tohoto transdisciplinárního bádání je rovněž kniha *Georgia's European Ways*, která byla roku 2015 vydána anglicky péčí Gruzínského národního archivu v Tbilisi. Jejimi editory jsou Zurab Karumidze, kulturolog a spisovatel, Mariam Rakviashvili, politoložka a současná velvyslankyně Gruzínské republiky v Česku, a historik Zaza Shatirishvili.

Kniha se skládá z celkem jedenácti kapitol ve formě vědeckých esejů, jejichž ambicí je oslovit nejen akademickou obec, ale také širší interesovanou veřejnost. Právní historik Giorgi Rusiashvili z Tbiliské státní univerzity se v kapitole „Georgian Law and European Tradition“ (s. 13–26) věnuje vlivům římsko-byzantské právní tradice ve středověké Gruzii a její reflexi až do současnosti. Americký historik Stephen F. Jones, vedoucí Katedry ruských a eurasijských studií na Mount Holyoke College v South Hadley (Massachusetts), se ve studii „Georgian social democracy“ (s. 29–42) zabýval specifickou úlohou sociálnědemokratického hnutí v gruzínské národní emancipaci 19. a počátku 20. století. Politolog Ivliane Khaindrava z Republikánského institutu v Tbilisi analyzoval ve stati „Island Georgia“ (s. 45–54) vztahy Gruzie k dalším jihokavkazským zemím.

Filosof a literární historik Zaza Shatirishvili z Tbiliské státní univerzity je autorem kapitoly „Literary canon and national narratives“ (s. 57–73), která